

HET HUWELIJK

Christine Van den Hove

Het huwelijk

Roman

WERELDBIBLIOTHEEK · AMSTERDAM

De auteur ontving voor dit boek
een werkbeurs van Literatuur Vlaanderen

© 2022 Christine Van den Hove
Alle rechten voorbehouden
Omslagontwerp Maartje Vermeer
Foto auteur © Koen Broos

NUR 301

ISBN 978 90 284 5179 7
www.wereldbibliotheek.nl

Aan Elisabeth, Anne, Helga, Ria,
Clara en Katrien, mijn zussen

‘Liefde is iets mysterieus. Ze is een noodlottige genade.
Ze staat haaks op de tijd.’

– Dirk De Wachter (*De Standaard*, 4 oktober 2014)

Uittreksel uit het Burgerlijk Wetboek
Over de wederzijdsche rechten en plichten
der echtgenooten

Art. 212 – De echtgenooten zijn elkander wederzijdsche getrouwigheid, hulp en bijstand verschuldigd.

Art. 213 – De man is zijne vrouw bescherming, de vrouw gehoorzaamheid aan haren man schuldig.

...

(Trouwboekje van Gaspard en Justine,
gehuwd op 22 september 1927 in Appelterre-Eichem)

APPELTERRE-EICHEM, 1928

Leonie, 29 jaar

Mijn zuster is in verwachting. Ik zie het aan haar en ze weet dat ik het zie, maar ze vermijdt het om met mij in dezelfde kamer te zijn.

‘Over dat soort dingen wordt niet gesproken,’ zei Justine toen ik haar vroeg of ze soms iets te vertellen had.

Het verontrust mij. Is ze dan niet blij? En haar man? Weet hij het al?

Aan Gaspard is niets te merken. Sinds ze getrouwd zijn woont hij bij ons op de boerderij en het is alsof hij hier altijd gewoond heeft. Hij is de gemoedelijkheid zelve, een gemakkelijke mens, altijd welgezind. Het zal raar doen als ze naar hun eigen huis verhuizen.

Zo’n aangename man, wie had dat gedacht van ons Justine. Ik heb altijd gedacht dat ze niet zou trouwen. Haar hoofd stond daar niet naar, zei ze.

Ze is slim, ons Justine. Ze leerde goed, beter dan ik, en ze onthield alles. Ze las op haar zevende al voor uit de gazet. Ze wilde dokter worden, maar onze dokter zei dat vrouwen niet toegelaten werden op de universiteit. Verpleegster kan ze worden, zei hij. Ze mocht helpen als hij moeder kwam verzorgen.

Ze leerde de buikwonde, die ons moeder zo afmatte, te verzorgen en ze schreef in een schoolschrift hoeveel druppeltjes ze haar 's morgens en 's avonds gaf. Het hielp allemaal niet: de poeders, de druppels, de bouillon die ik voor haar trok, de botermelk die vader haar liet drinken. Moeder stierf de dag na Justines veertiende verjaardag.

Van kindsbeen af moesten we allebei helpen op de boerderij, maar Justine bleef maar zeggen dat ze verpleegster wilde worden. Vader wilde daar niet van weten. 'In onze familie geen verpleegsters,' zei hij. De dokter en de pastoor kwamen eraan te pas. Ze gaven hem gelijk: vreemde mensen, mannen en vrouwen wassen en verzorgen, was beneden haar stand. Maar voor het werk op de herenboerderij was ze evenmin geschikt. Zij had er de handen en het lijf niet voor en ze kon niet om met de knechten, ik wel.

Een huwelijk van stand was de beste oplossing, besloten ze. Als ze trouwde met een dokter of een notaris, kon ze een fijne madame worden, volk ontvangen en goede werken doen. Maar Justine beweerde dat ze nooit zou trouwen. 'Met een man zeker!' Ik weet niet wat ze tegen mannen had, maar ze had geen interesse in verkering. Dat had ik wel.

Maar ik mank. Op een ochtend zakte ik na het opstaan door mijn been. De dokter werd erbij gehaald en ze hebben mij naar de kliniek van Aalst gedaan. Daar hebben ze mij in slaap gedaan en mijn been in de plaaster gestoken. Toen ik naar huis kwam, kon ik weer op mijn been staan, maar ik kon het niet meer plooiën. Ik had een vrijer, maar hij mocht van zijn ouders niet meer komen.

Om mijn gedachten te verzetten, deed ik het huishouden en hield ik de boeken van de boerderij bij. Justine controleerde alles wat ik inschreef. Ze rekende mijn optellingen na en keek of ik geen fouten in de namen van de boeren en van de goederen schreef. Hoewel ze nooit iets kon vinden, bleef ze dat doen. Ze werkte iedereen zodanig op de zenuwen dat ze gedeeltelijk haar goesting kreeg. Van vader mocht ze gaan studeren, maar alleen voor onderwijzeres. Ze werd per brief ingeschreven in de Crombeen-normaalschool in Gent.

Ze kwam maar één keer per trimester naar huis. We schreven brieven en kaarten naar elkaar. 'Hier gaat alles goed,' schreef ik, en dat was niet eens gelogen. We konden een stal bijbouwen en een derde knecht en een meid aannemen. Vader kocht een nieuw stuk grond waarop hij tabak wilde kweken. In haar brieven schreef ze over haar beste vriendin, Louise, en over de nonnen. We moesten geen schrik hebben, schreef ze, zij zou zeker nooit intreden.

Toen ze haar diploma in handen had, wilde ze werken.

'Waarvoor heb ik anders gestudeerd?' streed ze.

Mijn vader had haar liever zien trouwen, maar dat interesseerde haar niet. Tot zijn ergernis kreeg ze een plaats in een katholieke school in Sint-Truiden. Het was een inwonende post. 'Zo geraakt ze nooit aan een man,' zuchtte hij. Soms ging hij haar bezoeken. Hij was dan een dag onderweg om met haar een wandeling door het park van het klooster te maken of slappe koffie te drinken in de spreekkamer. Na twee jaar gaf ze toe dat ze er niet graag was. Ze spraken daar zo zangerig en ze kon geen non meer zien.

Ik weet niet wie er allemaal aan te pas kwam, maar er kwam een gemeentelijke kleuterschool in Eichem en Justine mocht daar als eerste beginnen. We waren content voor haar, maar het was gedaan met de rust in huis. Ze commandeert graag, ons Justine. De knechten verstoppen zich als ze over het erf loopt. Ik moet opletten dat ze mijn werk niet uit mijn handen trekt of mij iets laat doen waar ze zelf vanaf wil zijn.

Ze werkte al een paar jaar in de gemeenteschool toen ze opeens toch ging trouwen. Niet met een dokter of een advocaat, maar toch met een fatsoenlijke vent. Een man met een positie bij den ijzeren weg. Op een lentedag passeerde hij het erf te paard en hield halt bij de poort. Ik zie ze daar nog staan: hij vanop zijn paard, zij uit de hoogte, kin in de lucht. Dat deed ze als kind al. 'Justine, fiere kin,' plaagden we.

Van achter het venster in de voorkamer zag ik haar uitleggen en gebaren, en hem lachen. Van ver was te zien dat haar schranderheid hem aanstond.

Op het eerste gezicht leken ze uit hetzelfde hout gesneden: hij werkte al zeven jaar bij de spoorwegen, hij had gespaard. Zij had ook gespaard. Ze waren nog niet getrouwd en ze spraken al van bouwen. Er was een bouwplaats te koop naast haar school, niet ver van de Wildermolen en niet ver van het station. Want hij ging alle dagen met de trein naar zijn werk.

Het was een schoon koppel. Ons Justine zag er goed uit. Misschien wat aan de magere kant, maar sommige mannen zien dat graag.

Ik mocht haar kled maken. Geen sluier en geen frullen, zei ze. Ze bracht van Gent witte crêpe de Chine en fluwelen linten

mee en een prent. Heel modern, zoiets hadden ze hier nog nooit gezien. Een lang lijfje, tot onder haar derrière en daaraan een korte rok, tot een stukje onder de knie. Met de linten moest ik strepen op de rok maken en een kraagje dat als een sjaaltje over haar schouders lag. Hooggesloten en lange mouwen, in september kan het al wat frisser zijn.

Ze keek op mijn handen en maakte mij zenuwachtig. Maar ondertussen kon ik haar uitvragen over haar toekomstige.

Gaspard Van Lierde heet hij. Een goed uitziende man, groot, met brede schouders, donkere ogen en zwart naar achter gekamd haar. Ge zoudt denken dat het een buitenlander is, een Italiaan of een Spanjaard, maar hij is van den Dries in Idegem. Deftig en toch vriendelijk. Hij komt goed overeen met vader. Ik zie vader soms hetzelfde denken als ik: zo'n gemoedelijke man, met ons Justine, fiere kin.

‘Ziet ge hem graag?’ vroeg ik haar.

‘Dat zijn uw zaken niet,’ antwoordde ze.

Een beetje later zei ze: ‘Natuurlijk zie ik hem graag, anders zou ik toch niet met hem trouwen?’ Ik vraag me af of ze wel weet wat dat is, graag zien. Ik wist het wel. Ik zag mijn vrijer graag. Maar het heeft niet mogen zijn.

Tijdens hun verlovingstijd gingen Gaspard en Justine 's zondags wandelen. Nooit ver, ze bleven op en rond het erf. Ik zag ze langs de kant van de steenweg door den hof wandelen en naar de dahlia's kijken. De bollen had ze van een kweker uit Zandbergen gekregen. Met hem wilde ze niet trouwen, maar de bollen heeft ze toch geplant. Gaspard ging graag naar het paard kijken en naar het varken dat voor hun trouw-

feest geslacht zou worden. Hij at een boterham mee en daarna ging hij naar huis. Het was altijd Justine die hem naar huis stuurde. ‘Ge zult mij nog genoeg zien als we getrouwd zijn,’ zei ze dan.

Een paar weken voor hun trouwen was het kleed al klaar. Het was heel schoon. Modern, maar schoon. Al zeg ik het zelf. Het paste bij haar, bij haar vranke mond en haar slimme ogen. Ze zijn toen naar een fotograaf in Aalst geweest. Ik mocht mee. Het duurde een half uur eer ze in de juiste houding stonden. Ze moest dichterbij hem gaan staan, haar voet een beetje schuin zetten, en haar kin moest omlaag, had de fotograaf gezegd. Zijn vrouw had zelfs Justine haar nagels gelakt. Maar na de foto moest het er weer af van Justine.

Na het gemeentehuis en de kerk aten we thuis. Zijn vader en zijn broers en zusters waren erbij. De knechten en de meid waren ook gevraagd. Er werd gezongen, maar niet gedanst. ‘Niet in het huis waar mijn moeder gestorven is,’ zei ze.

De dag na het feest riep ik haar naar de achterkeuken: of ze eens wilde komen kijken wat we met de overschotten zouden doen. En toen vroeg ik het haar: hoe dat is, een getrouwde vrouw te zijn, met een man in hetzelfde bed te slapen. Ze haalde haar schouders op. Haar kin ging weer de hoogte in. ‘Zo gemakkelijk zal hij mij niet krijgen,’ zei ze en ze spoedde zich naar de voorkamer zodat ik geen lastige vragen meer kon stellen.

Wat kon ik zeggen? Ik wist niets van het getrouwde leven, en of ik het ooit te weten zal komen? Ik kon er niet aan doen, maar opeens voelde ik compassie, zowel met haar als met hem.

Ze hadden dat niet mogen doen, dacht ik. Nu zitten ze aan elkaar vast. Zoiets mag niet luidop gezegd worden.

Ze blijven bij ons wonen tot hun huis op de Wilderkouter af is. Met een man meer in huis, is het toch anders. 's Morgens maak ik pap voor ons allemaal. Zij rijdt met de velo naar haar school, hij stapt naar het station. Hij gaat elke dag met de trein naar Schaarbeek. 's Avonds zitten we weer samen aan tafel. Gaspard zegt dat ik goed kan koken. Hij is zot van mijn konijn met pruimen en van stoofvlees met bier. Dat hoor ik graag. 's Zondags gaan ze naar zijn ouders, soms gaat hij alleen. Nog eens met zijn paard rijden, of naar de koers met zijn broers. Als hij laat thuiskomt, kijft ze. Ik kom er niet tussen.

Ik zie het aan haar. Ze zal wel wachten met het te zeggen tot ze het niet meer kan verstoppen.

Hij heeft haar dan toch gekregen. Ik zou liever content zijn dan ongerust.

TREIN BRUSSEL-DENDERLEEuw, 1928

Gaspard, 26 jaar

Op de bus van Overijse naar Brussel heeft Justine geen woord gezegd. Ik deed ook geen moeite. Ik was al blij dat we zitplaatsen hadden en dat alle andere plaatsen ook bezet waren. Zo kon ik dicht naast haar zitten, onze bovenarmen tegen elkaar. Ik wilde haar laten weten dat ik aan haar zijde was. Ze moest zich triestig voelen, nog droeviger dan ik. En ik vroeg me af of ze ergens pijn had, of ongemak. In Brussel, tijdens het korte stuk te voet tussen de bushalte en het centraal station, heb ik haar arm genomen. Ze heeft hem niet afgeweerd. Bij het opstappen op de trein naar Denderleeuw wankelde ze.

Nu hebben we een eersteklaswagon voor ons alleen. Tenminste toch tot Denderleeuw want het is gelukkig geen stoptrein. Maar ik kan zien dat ze nog altijd niet van plan is om mijn vragen te beantwoorden of mij zelfs maar aan te kijken. Hoewel het warm is, wat dompig zelfs, wil ze haar jas niet uitdoen, ze houdt haar armen voor haar borst. Eline heeft mij handdoeken meegegeven.

‘Ze kan dat onderweg nodig hebben,’ zei ze. Ik haal er een uit de mand en reik hem haar aan. Maar ze schudt haar hoofd. Een trosje blauwe druiven wil ze ook niet. Ik leg ze terug onder de handdoeken. Ze keert zich stijf naar het raam. Ik kijk mee in dezelfde richting, en ik denk dat zij niet ziet wat ik zie en

dat het geen enkele zin heeft om een opmerking te maken over de akkers en de velden die er verlaten bij liggen. In de late zondagnamiddag werken zelfs de boeren niet.

Het dreunen en het zachte heen en weer schudden doet mij goed. Ik hoop dat het haar ook kalmeert. Een trein, dat is toch een schone uitvinding. En dat we met een kleine toeslag eerste klas kunnen reizen, vind ik een van de aangenaamste kanten van mijn werk. Dat fijne geverniste houtwerk, die gepolijste handgrepen, en dat groene gestreepte fluweel..., ik voel me een rijke mens als ik daarin mag zitten.

Nog een klein uur tot Denderleeuw. Een uur rust en toch geen rust. Nu we hier op ons gemak zouden kunnen zitten, begint het te knagen. Hebben we er wel goed aan gedaan? Had ik mij niet moeten verzetten? Hoe zou het nu met ons kleintje zijn? Het troost mij dat Justine veilig naast mij zit, dat haar tenminste niets kan gebeuren. Ze zal het zelf nooit toegeven, maar ik ben er zeker van dat ze mij nodig heeft. Ik voel mij nodig.

Heb ik haar nodig? Nee, ik denk het niet. Ik heb niets en niemand nodig. Ik heb altijd mijn plan getrokken.

Maar zij voegt iets toe aan mijn leven. Meer last dan geluk, laten we wel zijn. Niemand die daar een gedacht van heeft. Leonie misschien. Ik zie haar soms kijken naar mij, alsof ze wil zeggen: ik versta u.

Nog maar acht dagen geleden is ons kind geboren. De vroedvrouw was rond de middag komen kijken en was meteen gebleven. Toen ik rond half zeven van mijn werk thuiskwam was het er al. Voor ik mocht gaan kijken, hield de vroedvrouw mij staande. Voor een eerste kind was het allemaal goed gegaan,

zei ze. Moeder en kind waren gezond. Maar ze zou toch de dokter vragen, want Justine gedroeg zich vreemd. Ze leek geen interesse te hebben voor het kind. Nochtans had ze het kind een naam gegeven: Adèle. Zonder mij erbij had ze dat gedaan, maar het was goed voor mij, het was haar moeders naam. Ik kon niet meer wachten, ik moest mijn kind zien.

Adèle. Ik heb mijn wijsvinger in haar handje gelegd. Ik wilde Justines hand nemen, maar ze stopte haar handen onder de lakens. Een kus op haar voorhoofd weerde ze niet af, maar ze keek weg van mij en van ons kind. Ik pakte Adèle uit de wieg, ze wilde het kind niet in haar armen, niet op haar schoot. Nu zag ik het ook aan haar doffe ogen: de dokter moest komen.

De vroedvrouw is de hele week gebleven. Als ze voor een paar uur naar huis ging, bleef Leonie bij Justine en Adèle. Er werd niet veel gezegd. Alsof niemand verwonderd was over Justines neerslachtige gezicht en afwijzende houding. Dokter Vanderpoorten zei dat hij het nog had meegemaakt: vrouwen die een nerveuze inzinking kregen na de bevalling. Hij kende Justine al zo lang, ze was nogal ongewoon, had hij gezegd.

‘Ga met haar en het kind eens naar buiten,’ zei hij, ‘misschien keert het dan.’

Ik heb haar dan gevraagd of ze dat wilde, met mij en Adèle een wandeling gaan maken. Het was nog mooi weer, niet meer te warm en toch aangenaam. De zomer bolt uit. We zouden de landweg naar Muylem kunnen afwandelen en eens bij Tuur de melkboer en zijn vrouw Emma binnengaan, en een tas koude koffie gaan drinken bij Ernestine en Benoit. Of eens met de trein naar Idegem, om het kind aan mijn vader en mijn broers

te tonen. Tijdens het spreken keerde ze haar gezicht naar mij en voor het eerst in een week zag ik wat levendigheid in haar ogen.

‘Naar Overijse,’ zei ze, ‘laten we naar Overijse gaan.’

Naar Overijse! Ik wist niet wat ik hoorde. Overijse is ver. We zouden uren onderweg zijn, we moesten twee keer overstappen, we zouden daar moeten overnachten. Bij mijn zuster Eline, over wie Justine geen goed woord kon zeggen. Maar ze leek zeker van haar stuk. Misschien zou het haar wel goed doen om een andere jonge moeder te zien, dacht ik wat later. En de druiven zijn rijp, ze kan er daar eten om aan te sterken. We kunnen er meebrengen voor Leonie en voor schoonvader.

Het kind was de hele reis rustig geweest en ook Justine leek zich te ontspannen. In Overijse werden we opgehaald door Albert. Hoewel het niet ver was, was hij toch met paard en kar gekomen.

Eline zag er content en gezond uit. Het jongetje op haar schoot had dezelfde blos als zijn moeder. De tafel was koninklijk gedekt met wel vijfsoorten charcuterie, het bed in de beste kamer was voor ons opgemaakt. Justine moest, zo gauw we waren aangekomen, gaan zitten om het kind te voeden. Het viel mij opeens op hoe bleek en mager ze was. Het zogen ging moeilijk. Het kind hapte, maar leek niet te krijgen wat het nodig had. Justines gezicht vertrok van pijn. Na het zogen nam Eline het kind van haar over, verschoonde het en legde het te slapen in haar eigen bed. Justine moest maar vroeg gaan slapen en eens goed doorslapen, had ze gezegd. Zij zou wel voor Adèle zorgen.

Later op de avond zaten we in de veranda, met zicht op de serres. In die glazen huizen hangt hun rijkdom te wachten om geplukt te worden. Ons Eline en Albert hebben er goed aan gedaan om naar de druivenstreek te komen. Het was tegen het gedacht van ons vader, maar kijk eens wat voor een welvarend bedrijf ze hier hebben.

Eline legde Adèle aan haar borst en Albert en ik keken toe. Het kind zoog zich vast.

‘Ze heeft honger,’ zei Eline, alsof zij zich moest verontschuldigen voor de gretigheid van ons Adèle. Ze kuste het hoofdje en rook aan haar haar.

’s Morgens is Eline bij Justine in de kamer geweest. Toen ze buiten kwam, zei ze: ‘We zullen Adèleke goed verzorgen.’

Mijn keel zwol dicht. Om Adèle, ons kind waar ik zo naar had uitgekeken.

Dat Adèle geboren was, was een wonder op zich. Wekenlang heeft Justine mij afgewezen. Avond na avond hebben we strijd gevoerd. Op een dag heb ik gevraagd of ze misschien wilde scheiden? Of ik misschien naar de pastoor moest gaan en ons huwelijk ongeldig laten verklaren? Dan heeft ze mij laten doen, haar ogen gesloten, haar hoofd afgewend.

Daarna heeft ze dagen niet tegen mij gesproken. Die eerste keer had mij courage gegeven en een week later heb ik het opnieuw gedaan. En nog een derde keer. Maar het deed mijn hart te veel zeer, dat het zo tegen haar goesting was.

Ik heb haar dan met rust gelaten en ik ben naar Edmée gegaan. In het geheim, zoals vroeger. Edmée, met haar mollige armen